
НАСТЪПВАЩИТЕ ПРОМЕНИ В СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ И СЧЕТОВОДНАТА ПРАКТИКА ПОД ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ТЕХНОЛОГИИТЕ

Мария М. Павлова¹

Райна Ст. Петрова²

^{1,2}ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Велико Търново, България

E-mail: ¹m.pavlovats.uni-vt.bg; ²r.petrova@ts.uni-vt.bg

Резюме: Внедряването на новите технологии в счетоводството носи много ползи за бъдещето, но крие и много рискове. В настоящата дигитална ера адекватното практическо приложение на технологиите в счетоводството може да се превърне в стратегическо предимство за компаниите. Във връзка с дигитализацията и с настъпващите организационни промени както в счетоводната сфера, така и в самите компании счетоводните специалисти са ключов фактор за успех.

Настоящото изследване представлява задълбочен обзор и анализ на специализираната литература в тази област и на редица практически изследвания. Резултатите показват, че в литературата се акцентира преимуществено върху някои технологии, а на практика се възприемат други. Различия са установени и между счетоводната практика на САЩ и на европейските страни.

Авторите на настоящото изследване очертават три направления, в които технологиите помагат на счетоводните екипи да преминат към модерно счетоводство и да изпълняват ефективно задачите си в дигиталния свят. Налага се изводът, че днес специализираните умения и стратегическото мислене на счетоводните специалисти са особено важни и в близко бъдеще няма да бъдат изцяло изместени от технологиите.

¹ Адрес за кореспонденция: ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – гр. Велико Търново, Стопански факултет, ул. „Арх. Г. Козаров“ №1, m.pavlova@ts.uni-vt.bg

² Адрес за кореспонденция: ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – гр. Велико Търново, Стопански факултет, ул. „Арх. Г. Козаров“ №1, r.petrova@ts.uni-vt.bg

Ключови думи: счетоводна професия, дигитализация, съвременни технологии в счетоводството, непрекъснато счетоводство, стратегически анализ, бизнес партньорство.

Тази статия се **цитира**, както следва: **Павлова, М.; Петрова, Р.** (2023). Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите. Народностопански архив, (1), с. 27-45.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2023.1.02.bg>

JEL: M40, M41, C89.

* * *

Въведение

Върху състоянието и бъдещето на счетоводната професия влияе начинът, по който определяме съдържанието на счетоводството днес и какво ще бъде то утре. Г. Карнеги (Carnegie et al., 2021), разглеждайки съществуващите дефиниции, установява, че те не отразяват основния характер на счетоводството в съвременния свят. Той говори за необходимостта от предефиниране на материята като „техническа, социална и морална практика, свързана с устойчивото използване на ресурсите и правилната отчетност към заинтересованите страни, за да се даде възможност за процъфтяване на организации, хора и природа“ (Carnegie et al., 2022a). С това ново предложение се акцентира най-вече върху **многостранната социална и морална практика** по отношение на счетоводството, а не само върху неговия технически аспект. Г. Карнеги се аргументира с факта, че от това, как се дефинира счетоводството днес и какво ще бъде то в бъдеще, се определят целта, стойността и идентичността на счетоводната професия“ (Carnegie et al., 2022b). Предложеното определение се ангажира с „пълните измерения на счетоводството и отразява нарастващата му интердисциплинарна ориентация“ (Carnegie et al., 2022b).

В настоящата дигитална ера преходът към виртуален професионален свят не е лесен, но това, което може да изглежда като хаос, би могло да се превърне в стратегическо предимство. А за да се превърне в стратегическо предимство, е необходимо използването на адекватни технологии.

Предмет на настоящото изследване са промените, които настъпват както в счетоводството като практическа дейност, така и в самата професия в резултат на дигитализацията. Целта е да се изследва степената на

възприемане от страна на практиката на различните информационните и комуникационни технологии. От методологична гледна точка настоящата публикация представлява задълбочен обзор и анализ както на специализираната литература, така и на емпирични изследвания на практиката. Резултатите показват, че в литературата се акцентира преимуществено на едни технологии, а на практика се възприемат други. Различия са установени и между счетоводната практика на САЩ и на европейските страни. Компаниите преминават постепенно към дигитализация на своите финансово-счетоводни процеси, като обръщат все по-голямо внимание на киберрисковете. Освен това се налага и изводът, че специализираните умения, стратегическото и креативно мислене на счетоводните специалисти са особено важни сега и няма да бъдат изместени от изкуствения интелект в близко бъдеще.

1. Трансформациите в счетоводната професия под въздействието на дигитализацията

В днешно време, с широкото приложение на информационните и комуникационните технологии, счетоводната професия е навлязла в процес на развитие на глобално ниво и е подложена на съществени промени. С развитието на информационните технологии счетоводните практики започнаха масово да се осъществяват в електронна среда както в публичния, така и в частния сектор. Днес, в унисон с развитието на информационните технологии, „хартиеното“ счетоводство се замени с електронна фактура, електронна декларация и електронна книга, което, от своя страна, изисква познания по теми като специализиран анализ на информация, предотвратяване на измами, нелоялна конкуренция, информационна сигурност и др. В този смисъл счетоводните кадри трябва да бъдат в крак с цифровата трансформация.

1.1. Как технологиите влияят върху счетоводната професия?

Променя се средата, в която работят предприятията, променят се обществените очаквания от счетоводната професия, променят се изискванията на бизнеса и работодателите към способностите на счетоводителите. Освен това Индустрия 4.0 поставя счетоводителите в нови ситуации и пред нови проблеми: бързо навлизане в спецификата на дигиталните технологии, осигуряване на надеждност и сигурност на информацията, управление на рисковете и др. Професията на счетоводителя е

една от тези, които са пряко засегнати от процеса на бърза цифровизация и трябва да бъдат в крак с промените в света.

Ролята на професионалния счетоводител в бизнеса в момента преминава през динамична трансформация и в бъдеще ще продължава да претърпява сериозни промени. Традиционно счетоводството е съсредоточено върху финансовото отчитане и контрола върху дейността. Днес очакванията се променят, като се поставя по-голям акцент върху добавянето на стойност за организацията. Акцентът в работата на професионалните счетоводители се измества от предоставяне на данни и резултати към интерпретация на информация и принос към дейностите за вземане на решения. Счетоводителите имат все по-голямо участие в анализа и формулирането на решения по стратегически ориентирани въпроси.

Голяма част от тази промяна се дължи на въздействието на технологиите върху професията. Автоматизацията на рутинните, повтарящи се задачи и операции освободи време на счетоводния екип да се съсредоточи върху извършване на дейности с по-висока добавена стойност. Това, в комбинация с приемането на по-стратегическа перспектива, дава възможност на професионалния счетоводител да увеличи приноса си за създаването на значителна стойност за предприятието и да поеме ролята на стратегически бизнес партньор в рамките на организацията.

Трансформациите в счетоводната професия под въздействието на дигитализацията са много и разнопосочни. От една страна, се наблюдава тенденция на намаляване на търсенето и съкращаване на работни места (World Economic Forum, 2020, p. 30), като счетоводителите и одиторите са в топ 5 на работните позиции с намаляващо търсене. Този факт, в съчетание с тенденцията машините да изместват хората в редица операции и процеси, води до сериозни притеснения от страна на счетоводните кадри. От друга страна, по време и след COVID пандемията се наблюдава и обратната тенденция. COVID-19 разруши почти всеки един бизнес, засегна и нестопанския сектор. Докато икономическите единици се ориентират към спешна дигитална трансформация и приемственост на работната сила, лидерите им се обръщат за съдействие към счетоводителите. Думите на един главен изпълнителен директор обобщават посочените тенденции: „здравните работници са на първа линия за спасяване на животи, а счетоводителите са на първа линия за спасяване на средства за препитание“ (Prinsloo, 2020).

1.2. Сфери на внедряване на дигитализацията в счетоводната дейност

Въпросите, свързани с дигиталната трансформация в счетоводството, са обект на редица научни и емпирични изследвания.

Според В. Лазарова (Лазарова, 2020, с. 11) спецификата на дигитализацията и дигиталната трансформация в счетоводството е свързана със следното: еднородност на основните системи, използвани във фирмата; подобряване на детайлността на данните; оценка на качеството и точността на основните данни; отчитане в реално време; сложни анализи на големи данни; разширяване на интерфейсите към външни системи; автоматизиране на рутинните процеси.

Ф. Филипова (Филипова, 2020, с.106–107) посочва, че чрез новите дигитални технологии и техните приложения се създава възможност, счетоводната информация и редица други данни (структурирани и неструктурирани), имащи значение за формиране на цялостната картина за дейността на компаниите, да се извличат, обработват, анализират, визуализират и да се разменят между заинтересованите лица. Дигиталната трансформация на счетоводството се изразява във внедряване на следните технологии (Филипова, 2020, с.106–107): електронен бизнес (E-Business), включително блокчейн технологии; облачни технологии (Cloud Computing); ERP системи (Enterprise Resource Planning Systems); нови приложения на дигиталните технологии, чрез които се създава, обработва и анализира информация, свързана с по-сложни счетоводни, финансови и данъчни обекти; електронни отчети със стандарти за открит достъп (XBRL), които са посоката, в която се развива начинът за публикуване на корпоративните отчети.

Известният автор в областта на счетоводството Рейв Лоусън (Lawson, 2020) отчита големите възможности, които предоставя внедряването на технологиите за подобряване на начина, по който се води бизнеса и акцентира на технологиите, които влияят върху финансово-счетоводните процеси. Някои от тях, на които Р. Лоусън се спира по-детайлно, са: изкуственият интелект (AI); големите данни (Big Data); бизнес разузнаване/анализ на данни (Business intelligence/data analytics); чатботове (Chatbot); облачни изчисления (Cloud computing); визуализация на данни (Data visualization); дигитален асистент (Digital assistant); машинно обучение (Machine learning); виртуална реалност (Virtual reality); роботизирана автоматизация на процеси (Robotic process automation, RPA); интелигентна автоматизация на процеси – комбинация от приложението на роботизирана автоматизация на процеси (RPA) и AI, която помага за по-ефективното завършване на работата.

Лоусън обобщава: „Това е пътят на бъдещето. Като счетоводители трябва да очакваме с нетърпение възможностите, които новите технологии могат да донесат на нашите компании. Финансовите функции, които не успеят да приемат подходяща технология, рискуват да станат неподходящи, тъй като изостават от останалата част на организацията“ (Lawson, 2020).

Според Г. Коган (Kogan et al., 2021) двете най-популярни техники за ускоряване на рутинните финансово-счетоводни процеси са *роботизираната автоматизация на процеси (RPA)* и *анализите на данни за самообслужване (self-service data analytics)*. Организацията, които стратегически внедряват и двата инструмента в своите финансови и счетоводни функции, имат възможност да структурират по-добре ръчните процеси в по-стабилни, точни, повторяеми и лесно подлежащи на одит процеси. Освен това организацията, които използват автоматизацията на процеси за подобряване на ефективността, могат да освободят капацитет, за да се съсредоточат върху извършване на повече анализи с добавена стойност и осъществяване на иновации. Всичко това, от своя страна, допринася за постигане на конкурентно преимущество. Финансовите специалисти, включително счетоводителите, могат да се възползват от придобиването на нововъзникващи способности, за да рационализират ръчната обработка в своята организация и да реализират ползи по отношение на контрола и ефективността на процесите.

Според Gartner (Gartner, 2020) до 2024 г. големите организации ще утроят капацитета си за извършване на автоматизация по отношение на различните процеси. А според доклад на Business Wire³ до 2027 г. глобалният пазар за автоматизация на процеси се очаква да нарасне до 25,6 милиарда долара, увеличавайки се с 40,6% годишно.

2. Проучване на практиката по отношение на внедряването на технологиите в счетоводството

2.1. Емпирични изследвания на практиката на САЩ и европейски държави

В свое изследване на счетоводната практика на САЩ от 2020 г. Р. Халф (Half, 2020) извежда на преден план технологиите, които имат ефект върху традиционните финансови работни места. Някои от техно-

³ Докладът е озаглавен Global Robotic Process Automation Market Size, Share & Trends Analysis.

логиите, които променят съществено счетоводството, са: роботизирана автоматизация на процеси (RPA); обработка на естествен език (NLP)⁴; машинно обучение (ML) и изкуствен интелект (AI). Р. Халф акцентира на факта, че в днешно време все повече организации насочват вниманието си към изкуствения интелект (AI) и се опитват да идентифицират подходящи случаи на използването му за финансовата функция. Според неговите изследвания (Half, R., 2019) около една четвърт (24%) от счетоводните и финансовите функции в Съединените щати вече използват технологията, 29 % очакват да използват AI през следващите три години и 26% не очакват да използват AI през следващите пет години. Авторът вижда текущите възможности на AI в следното: автоматично генериране на документи, включително договори; извършване на анализи в реално време и след това изготвяне на писмени отчети; управление на контрола за съответствие и предотвратяване на измами; извличане на данни за намиране на възможности за нов бизнес.

През 2022 г. KPMG (KPMG, 2022) изследва процесите на дигитализиране на счетоводството чрез проучване на практиката в Германия (за шеста поредна година) и в Австрия и Швейцария (за трета поредна година).

Обект на задълбочен анализ в настоящата публикация са емпиричните изследвания на KPMG и възможността за сравнение с предходни години, които дават ясна картина и по-детайлна представа за това, кои технологии и системи са от значение за счетоводната практика, а също така кои счетоводни процеси са дигитализирани и в каква степен е развита дигитализацията на нефинансовата отчетност. Самите изследвания на KPMG се провеждат от 2017 г. до наши дни, а акцентът и вниманието на настоящата статия са насочени към последните три години. Целта е да се представи актуална и изчерпателна картина на текущото състояние на цифровизацията в областта на счетоводството. *Тази информация като цяло оказва съществено влияние при определянето на необходимостта от притежаване на конкретни бъдещи знания, умения и компетентности от страна на счетоводителите.*

През 2020 г. над 2500 компании от Германия, Австрия и Швейцария са поканени да участват в онлайн проучването на KPMG. От тях 331 компании участват реално – 38% от Германия, 42% от Австрия и 20% от Швейцария. В проучването са интервюирани финансови директори и главни счетоводители (съответно 28% и 48%). През 2021 г. отново над 2500 компании от Германия, Австрия и Швейцария са поканени да

⁴ NLP се фокусира върху преодоляването на комуникационната пропаст между хората и машините. Той превръща документи и реч в структурирани данни и позволява на компютрите да говорят или пишат по начин, който звучи естествено.

участват в онлайн проучването. В крайна сметка 350 компании от Германия, Австрия и Швейцария вземат участие – 46% от компаниите са от Германия, 48% от Австрия и 6% от Швейцария. В проучването участват главно финансови директори (33%) и главни счетоводители (36%). В проучването за 2022 г. участват 131 фирми от Австрия и 300 в целия регион DACH⁵.

В проучванията на KPMG е изследвано приложението на следните технологии: изкуствен интелект (AI); големи данни; блокчейн технология; бази данни в паметта (In-memory databases)⁶; машинно обучение; невронни мрежи⁷; роботизирана автоматизация на процеси (RPA); виртуална реалност; платформи за управление на бизнес процеси (BPM)⁸.

В настоящата публикация авторите систематизират най-важните изводи от емпиричните проучвания за трите години. Тези изводи са посочени в Таблица 1.

⁵ DACH регион се отнася до три централноевропейски държави. Той е акроним, който означава D- Deutschland, A- Austria и CH- Confoederatio Helvetica (официалното име на Швейцария на латински), <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/dach-countries>

⁶ С базите данни в паметта повечето от данните се съхраняват в основната памет, а не на твърд диск, което означава, че анализът на данните може да бъде ускорен значително.

⁷ Невронните мрежи са начин за прилагане на системи за машинно обучение посредством симулации.

⁸ Посредством BPM се внедряват и се управляват бизнес процеси, като се извършва рационализиране на работните потоци с помощта на бизнес приложения.

Таблица 1.

**Състояние и степен на дигитализация на конкретни технологии
в счетоводната практика**

	Области на дигитализация в счетоводството	2020 г.	2021 г.	2022 г.
1.	Хомогенизиране на системи, управление на качеството на данните и безхартиено счетоводство	Хомогенизирането на системите, управлението на качеството на данните и безхартиеното счетоводство са основните корпоративни знаменатели на дигитализацията. Основният фокус е върху хомогенизирането на основните системи, използвани в счетоводството и управлението на качеството на данните. В 71% от анкетираниите фирми счетоводството вече е безхартиено или предстои – това е ръст от 9 % пункта спрямо предходната година.	Дигитализацията непрекъснато се внедрява в ядрото на счетоводните процеси. Съществуват различни скорости на развитие за внедряване на основните аспекти на дигитализацията. Въпреки това хомогенизирането на основните системи, подобряването на качеството на основните данни и въвеждането на безхартиени процеси от край до край продължават да са основен фокус.	Широко приложение намират навсякъде: хомогенизирането на системите, следвано от управлението на качеството на основните данни и премахването на стари системи.
2.	Облачни технологии и BPM платформи	Компаниите все още не са склонни да използват нови технологии. Облачните технологии се използват само в пилотни проекти от почти половината от участниците в проучването. Наблюдава се малък интерес към използването на BPM (Business Process Management) платформи за автоматизация на финансови процеси, въпреки че стандартизацията на работните потоци е опора на дигитализацията за компаниите.	Облачните технологии са водеща тенденция сред всички нови технологии. По-голямата част от анкетираниите използват облачни решения във всички области или поне в отделни подотдели.	Наблюдава се постоянен растеж на облачните технологии, бързо развитие на базите данни в паметта, отчетите за самообслужване и платформите за управление на бизнес процеси (BPM).

3.	Стандартизация на работните процеси	Централна цел е стандартизирането на процесите, свързани с преминаването към нова ERP система.	Пълната дигитализация на оперативните бизнес процеси продължава да бъде основен фокус в изследваните компании. Стандартизирането на процесите и тяхното цифрово картографиране в ERP системата или друг цифров инструмент също е централен аспект на дигитализацията. В същото време се правят промени в структурата и организацията на процесите.	Най-големите предизвикателства при прилагането на инициативи за дигитализация са преди всичко управлението на качеството на основните данни, стандартизирането на работните процеси и ограничените човешки ресурси за проектите (в допълнение към ежедневния бизнес) и трудните обстоятелства, дължащи се на ситуацията с пандемията от COVID.
4.	Цифровизиране на първичната отчетност	В сравнение с предходни години има много ясен напредък в елиминирането на наследените стари системи и във въвеждането на електронни документи.	Цифровите фактури заменят хартиените. Все повече компании използват безхартиени решения при цифровизацията на процеса от покупка до плащане. Решенията за сканиране и оптично разпознаване, както и цифровите платформи за покупки и снабдяване, са се утвърдили в значителна степен в компаниите, за да позволяват цифрово отразяване на този централен счетоводен процес от край до край.	С ускорени темпове продължава процесът на въвеждане на безхартиени решения.
5.	Нефинансово отчитане	До голяма степен нефинансовото отчитане не се поддържа от системата.	Нефинансовата отчетност остава пречка пред усилията за осъществяване на дигитализация в изследваните дружества. Много от анкетиранияте смятат, че все още липсва стандартизация и качество на нефинансовите данни, което често води до забавяне в дигитализацията на тази информация. В тази много важна нова област на докладване много	Наблюдава се засилване на вниманието към нефинансовата отчетност във връзка с влизането от 2024 г. изисквания в ЕС за отчитане на устойчивостта. При оценка на степента на дигитализация се забелязва увеличение спрямо предходната година. Докато през 2021 г. около

			регулаторни изисквания все още не са ясно дефинирани и разбрани.	25% оценяват степента на цифровизация като 50% или по-висока, сега около 29% от респондентите го правят.
6.	Блокчейн технологии	Блокчейн все още не играе роля за мнозинството от фирмите.	Темата за блокчейн не играе основна роля в цифровизацията на счетоводството, както и използването на BPM платформи.	Интересът към блокчейн все още е малък.
7.	Изкуствен интелект	Използването на AI в повечето области на счетоводството все още е много ограничено. Участниците в проучването заявяват, че AI се проваля поради остарели системи и бази данни.	Малък интерес към приложението на AI.	Няма съществен напредък в използването на AI.
8.	Виртуална реалност	Ограничен интерес към виртуалната реалност	Слаб интерес към виртуалната реалност.	Слаб интерес към виртуалната реалност.
9.	Киберсигурност	-	-	Обръща се сериозно внимание на киберсигурността и оторизацията – над 75% посочват като важна киберсигурността в счетоводството.
10.	Хората като ключов фактор за дигитализацията на счетоводството	-	-	Хората са определени като ключов фактор за дигитализацията в счетоводството.

Източник: авторите (по данни на KPMG 2020, 2021, 2022).

В проучванията и за трите години са очертани **шест** конкретни приоритета в дигитализацията на счетоводните процеси, а именно:

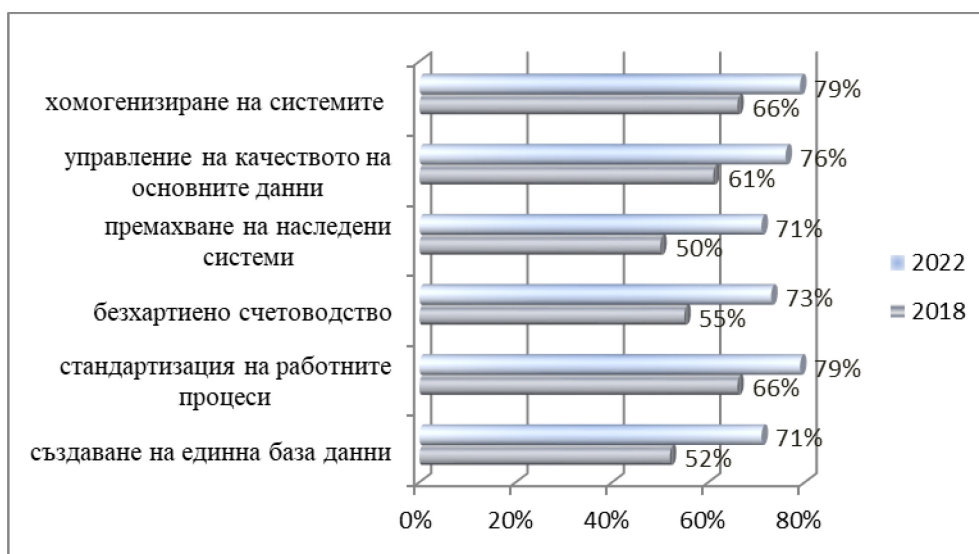
- ✓ Хомогенизиране на системите;
- ✓ Безхартиено счетоводство;
- ✓ Стандартизация на работните процеси;
- ✓ Управление на качеството на основните данни;
- ✓ Създаване на единна база данни;
- ✓ Премахване на наследени системи (остарели системи).

Горните шест ключови области на дигитализация на счетоводните процеси дават възможност за систематизиране на следните изводи и обобщения:

- За 2020 г. (KPMG, 2020) най-голям напредък имат хомогенизирането на системите (29%), следвани от премахването на остарели системи (18%). При проекти, които вече са изпълнени или се изпълняват в някои области, повечето от отговорите се отнасят до стандартизацията на работните процеси (61%) и управлението на качеството на данните (58%). Близо една четвърт (24%) от участниците планират да създадат единна счетоводна база данни.

- За 2021 г. отговорите показват, че хомогенизирането на системите вече е приложено навсякъде (24%), последвано от премахването на наследените системи (18%) и въвеждането на безхартиено счетоводство (16%). В случаите на проекти, които вече са изпълнени или са в процес на изпълнение, повечето от отговорите са свързани със стандартизацията на работните процеси и управлението на качеството на данните, като и двете са 60% (KPMG, 2021, p.11).

- За 2022 г. резултатите (KPMG, 2022) показват, че хомогенизирането на системите вече е широко приложено „навсякъде“ – (33%) и „поне в някои области“ – (29%), следвано от управлението на качеството на основните данни – „навсякъде“ – 24% и „поне в някои области“ – 31%. Следващото място се заема от премахването на наследени системи „навсякъде“ – 21% и „поне в някои области“ – 28%. При проектите, които вече са реализирани в някои области или са в процес на изпълнение, най-често се посочват стандартизирането на работните процеси (60%) и създаването на единна база данни (59%). Този фокус съответства на резултатите в региона DACH, където също може да се види подобно разпределение.



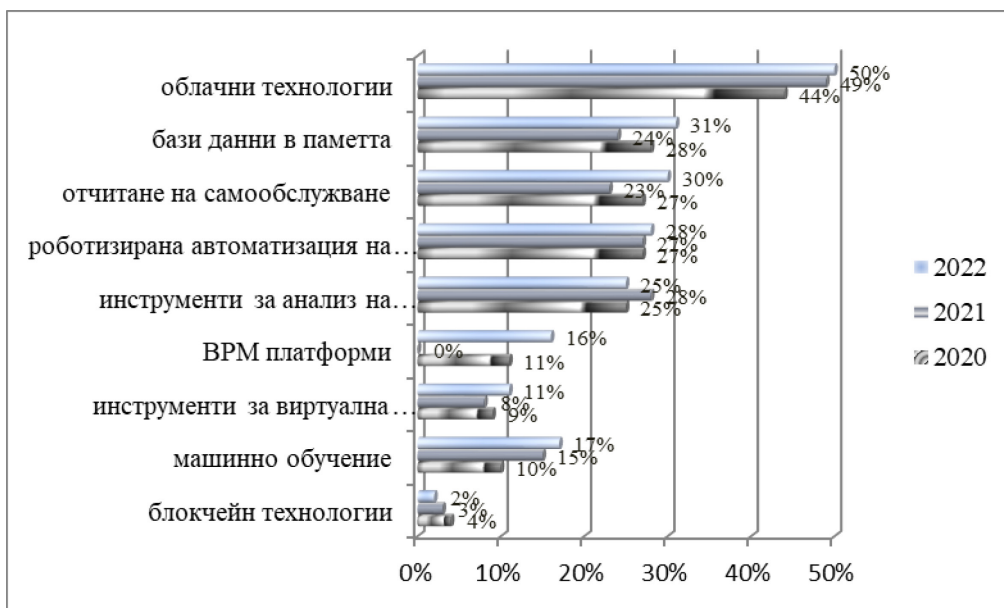
Източник: KPMG (KPMG, 2022, p.12).

Фигура 1. Напредък на цифровизацията: сравнение от 2018 г. до 2022 г.

Размер на извадката: за 2018 г. n=172, за 2022 г. n=300

По-голямата част от компаниите признават добавената стойност на тези технологии, но ги въвеждат постепенно. Една от причините е липсата на подходящи ресурси и необходимото ИТ ноу-хау, което трябва да се надгражда малко по малко. Компаниите са изключително селективни при избора си на нови технологии и по отношение на фокусирането си върху тях. Освен това поради бързите темпове на развитие е ясно, че компаниите изпитват затруднения да предприемат цялостно въвеждане на всички тези технологии. С незначителни отклонения тези резултати са идентични с резултатите за регион DACH.

Компаниите, които вече са приложили действията по дигитализация в подчертаните по-горе шест области, са запитани и за още девет технологии или за базирани на технологии решения в областта на счетоводството, а именно: облачни технологии, инструменти за анализ на големи данни, роботизирана автоматизация на процеси (софтуерни ботове/чат ботове), бази данни в паметта, отчитане на самообслужване, изкуствен интелект, платформи за управление на бизнес процеси (BPM), инструменти за виртуална реалност и блокчейн технология.



Източник: KPMG (KPMG, 2022, p.15).

Фигура 2. Сравнение на резултатите с проучванията от 2020 г., 2021 г. и 2022 г. Внедряване на технологични тенденции

Размер на извадката: за 2020 г. n=311, за 2021г. n=350, за 2022 г. n=300

2.2. Изводи и обобщения

По-съществените изводи, които могат да се направят, са, че има постоянен растеж в приложението на *облачните технологии, базите данни в паметта, отчитането на самообслужване и платформите за управление на бизнес процеси (BPM)*. От друга страна, интересът към технологии като инструментите за виртуална реалност, блокчейн технологията и изкуствения интелект е много малък и няма тенденция за повишаване.

В емпиричното проучване на KPMG за 2022 г. (KPMG, 2022) се обръща особено внимание на *хората като ключов фактор за успеха на фирмата*. От анкетите е видно, че счетоводството ще се промени напълно по отношение на организационната си структура, тъй като автоматизацията, цифровото и хибридно сътрудничество ще бъдат ясно застъпени. Поради тази причина някои компании вече започват да реструктурират своята организационна структура във финансовата област – от класическа структура (например счетоводство, контрол, данъци и т.н.) към интегрирана функционална ориентация. Тази интегрирана ориентация се изразява в специализирани организационни единици под формата

на изнесени центрове за споделени услуги по отношение на трансакционни въпроси (в идеалния случай с високо ниво на дигитализация или силно автоматизирани), както и „Центрове за компетентност“ или „Центрове за върхови постижения“, които извършват анализи и интерпретации на данни и бизнес партньорска роля в различните бизнес областите. Освен това в някои компании са създадени целеви центрове за компетентност за текущото развитие на всеобхватни счетоводни методи и стандарти. Очевидно е също, че има по-силна взаимовръзка между вътрешното счетоводство (контролинг, управленско счетоводство) и външното счетоводство (финансово счетоводство). Интервюираните обаче не са категорични дали ще има пълно сливане („One Finance“) или и двете направления ще продължат да съществуват, но интегрирани в по-висока степен (KPMG, 2022, p.39).

Авторите на настоящото изследване очертават **три направления**, в които технологиите помагат на счетоводните екипи да преминават към модерно счетоводство и да изпълняват ефективно задачите си в дигиталния свят. Те, от своя страна, съчетават елементи и от други сфери и процеси, посочени по-горе. Тези направления са следните:

- *Внедряване на непрекъснато счетоводство* – трансформиране на счетоводните записи в отчетите в реално време. Във връзка с това направление могат да се посочат следните емпирични изследвания. Проучване на Gartner (Boyle, 2021) показва, че 72% от компаниите планират да използват облачно пространство за финансови приложения през следващите три години. Данните от The Hackett Group (Boyle, 2021) констатира, че повече от 70% от финансовите организации, които са приели „базиран на облак“ решения, са постигнали или надхвърлили своите бизнес очаквания. Важно е да се подчертае, че за да се постигне *непрекъснато счетоводство*, е необходимо да се преодолеят други проблеми като постигане на еднородност на системата, автоматизиране на рутинни процеси, безхартиено счетоводство и др. Ефективното внедряване на непрекъснато счетоводство изисква холистичен подход, съчетаващ комбинация от технологии, процеси и специалисти за осъществяване на непрекъснати подобрения в организацията на счетоводството.

- *Прехвърляне на тежестта в дейността на счетоводните специалисти върху предоставянето на задълбочени бизнес анализи* – освобождавайки се от рутинните ръчни операции, счетоводните специалисти имат възможност да отделят много повече време за анализи. Търсенето на финансови специалисти, които могат да интерпретират данни, продължава да нараства. McKinsey (Boyle, 2021) прогнозира, че между два и четири милиона работни места, създадени през следващото десетилетие, ще включват интерпретиране на информацията от машините, а

търсенето на такъв тип специалисти се очаква да надхвърли далеч броя на квалифицираните специалисти. Тъй като счетоводните специалисти предоставят по-задълбочени бизнес анализи, те могат да имат по-активна роля и да управляват риска по-добре, като го идентифицират в ранните етапи.

- *Счетоводството възприема бизнес партньорството* – за партньорство между бизнеса и счетоводството се говори от години. Но множеството рутинни задачи изискват значителни, ако не и всеобхватни усилия и време. Когато бизнесът се обръща към счетоводството и финансите за подкрепа и за предоставяне на навременна информация относно ключови финансови показатели, той се нуждае от тази информация, за да взема решения сега, а не след края на отчетния период. Във виртуалния свят, пълен с несигурност, навременните и точни данни от счетоводството са от съществено значение, тъй като бизнес решенията имат значителна тежест за бъдещото развитие на компаниите. С възхода на технологиите и поради необходимостта от интелигентен анализ на данни финансово-счетоводните специалисти са в уникална позиция да предоставят ценни прогнози за бъдещето на бизнеса. Водещите организации намират баланс по отношение на ролята на счетоводството във връзка с прилагането на технологиите, което води до ползи за бизнес партньорството.

Заклучение

Внедряването на новите технологии в счетоводството носи много ползи за бъдещето, но крие и много рискове. Не случайно в емпиричното проучване на KPMG за 2022 г. (KPMG, 2022) се обръща особено внимание на рисковете относно киберсигурността и как те се третират в счетоводството. Р. Лоусън също акцентира върху рисковете при внедряването на новите технологии. Отразявайки предизвикателството при внедряването на нови технологии, неотдавнашен доклад на Gartner отбеляза: „От една страна, финансовите лидери трябва да разпознаят потенциала за ефективна финансова трансформация, използвайки усъвършенствани анализи, машинно обучение и изкуствен интелект. От друга страна, е важно също да се има предвид една трезва истина: пътят към нирваната на машинното обучение и изкуствения интелект е осеян с трупове на неуспешни внедрявания“ (Van der Meulen, 2019).

И пак всичко опира до уменията и професионализма на счетоводителите. Както се посочва в проучването на KPMG за 2022 г., „...служителите трябва да продължат да бъдат технически добри. Опитът

ни досега показва, че AI определено няма да замени хората“ (KPMG, 2022, p. 40).

В доклада на Deloitte „Насочване към дигитална зрялост: Седем централни възможности за дигиталната трансформация“ се отбелязва: „Дигиталната трансформация е нещо повече от внедряване на дискретни технологии. По-скоро изисква разработването на широк спектър от свързани с технологиите активи и бизнес способности“ (Deloitte, 2019, p.2).

Ефективното внедряване на технологиите в счетоводната дейност налага необходимостта от синергия между изпълнението на специфичните финансово-счетоводни процеси и използването на новите технологични възможности. За постигането на такъв ефект в областта на счетоводството от решаващо значение е човешкият фактор. В тази връзка намирането на баланс по отношение на ролята на счетоводството във връзка с прилагането на технологиите стои в основата на успешното организационно реструктуриране на финансово-счетоводната сфера. Уменията и професионализмът на счетоводителите се очаква да продължават да бъдат ключов фактор за успех на компаниите и в условията на дигитализация. Затова е от особена важност да се полагат усилия за тяхното надграждане в унисон с новите дигитални предизвикателства на съвременния свят.

В обобщение може да се каже, че дигитализацията променя драстично финансово-счетоводните процеси, а оттам и бъдещето на счетоводната професия. Резултатите обаче показват, че в специализираната литература се акцентира преимуществено на едни технологии (блокчейн, изкуствен интелект, машинно обучение), а емпиричните изследвания в практика – че се възприемат други (хомогенизирането на системите, безхартиеното счетоводство, облачните технологии и др.). Различия са установени и между счетоводната практика на САЩ и на европейските страни.

Използвани източници

Лазарова, В. (2020), Дигитализация в счетоводството, „Авангард Прима“, София.

Филипова, Ф. (2020), Трансформациите в счетоводството и одита В сборник: Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействие в дигиталната епоха-том I, Икономически университет, Варна.

- Boyle, M. (2021), Finance and Accounting in the Virtual World, <https://sfmagazine.com/post-entry/june-2021-finance-and-accounting-in-the-virtual-world/>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Carnegie, G.D., Ferri, P., Parker, L.D., Sidaway, S.I.L. and Tsahuridu, E. E. (2022a), Accounting as technical, social and moral practice: the monetary valuation of public cultural, heritage and scientific collections in financial reports, *Australian Accounting Review*.
- Carnegie, G.D., Ferri, P., Parker, L.D., and Tsahuridu, E. E. (2022b) Accounting Research for Shaping a Better World, <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/accounting-research-shaping-better-world>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Carnegie, G.D., Parker, L.D., Tsahuridu, E. E. (2021), Redefining Accounting for Tomorrow, IFAC, <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/redefining-accounting-tomorrow>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Deloitte (2019), Pivoting to digital maturity, <https://www2.deloitte.com/br/en/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/impulsionando-maturidade-digital.html>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Gartner (2019), Financial Forecasters Should Beware 3 Machine Learning Myths, <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/financial-forecasters-should-beware-3-machine-learning-myths>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Gartner (2020), Robotic Process Automation Market Report 2020-2027, <https://www.businesswire.com/news/home/20200923005382/en/Robotic-Process-Automation-Market-Report-2020-2027-Global-Market-is-Forecast-to-Grow-at-a-CAGR-of-Over-40---ResearchAndMarkets.com>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Half, R. (2019), Identifying AI Use Cases for the Finance Function, <https://www.roberthalf.com/blog/the-future-of-work/identifying-ai-use-cases-for-the-finance-function>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Half, R. (2020), What You Need to Know About Accounting Automation, <https://www.roberthalf.com/blog/the-future-of-work/what-you-need-to-know-about-accounting-automation>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Kogan G., N. Myers, D. J. Gaydon, D. M. Boyle, (2021), Advancing Digital Transformation, <https://sfmagazine.com/post-entry/december-2021-advancing-digital-transformation/>, достъпна на 04.02.2023 г.
- KPMG (2020), Digitalisierung im Rechnungswesen, https://hub.kpmg.de/digitalization-in-accounting-2020?utm_campaign=Digitalization%20in%20Accounting%202020&utm_source=AEM&__hstc=214917896.406db9c2d24cca7e1d922cc28282ce49.1648307991364.1648307991

- 364.1648307991364.1&__hssc=214917896.4.1648307991364&__hsfp=2792744557, достъпна на 04.02.2023 г.
- KPMG (2021), Digitalisierung im Rechnungswesen, <https://kpmg.com/de/de/home/themen/2021/09/digitalisierung-im-rechnungswesen-2021.html>, достъпна на 04.02.2023 г.
- KPMG (2022), Digitalisierung im Rechnungswesen, <https://home.kpmg/at/de/home/insights/2022/10/digitalisierung-im-rechnungswesen.html>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Lawson, R. (2020), Preparing the Finance Function for Technological Change, <https://sfmagazine.com/post-entry/october-2020-preparing-the-finance-function-for-technological-change/>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Prinsloo, A. (2020), What Defines the Accountant of Tomorrow?, IFAC, <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/what-defines-accountant-tomorrow>, достъпна на 04.02.2023 г.
- The Hackett Group (2021), Finance and Accounting in the Virtual World, <https://sfmagazine.com/post-entry/june-2021-finance-and-accounting-in-the-virtual-world/>, достъпна на 04.02.2023 г.
- Van der Meulen, R. (2019), Financial Forecasters Should Beware 3 Machine Learning Myths, <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/financial-forecasters-should-beware-3-machine-learning-myths>, достъпна на 04.02.2023 г.
- World Economic Forum, (2020), The Future of Jobs Report, <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/>, достъпна на 04.02.2023 г.

Мария М. Павлова е професор, доктор на икономическите науки в катедра „Финанси и счетоводство“, Стопански факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България. **Научни интереси:** управленско счетоводство, професионална етика в счетоводството.
ORCID ID: 0000-0002-7533-131X

Райна С. Петрова е доцент, доктор по икономика и управление в катедра „Финанси и счетоводство“, Стопански факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България. **Научни интереси:** управленски счетоводни системи в търговските банки, управленски счетоводни системи в лечебните заведения за болнична помощ, методически аспекти на професионалното обучение по икономика.
ORCID ID: 0000-0003-4703-5502

ISSN 0323-9004

Народно стопански архив

Свищов, година LXXVI книга 1 - 2023

Фондовата система за пенсионно осигуряване в Армения: проблеми, перспективи за развитие и роля за ръста на икономиката

Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите

Данъчно облагане на информационните и комуникационните технологии и данъчните приходи в слабо развита икономика

Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС

Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“



СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Тодор Кръстевич

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрей Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Елена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман”, Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет „Валахия”, Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дунка – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климук – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: д-р Росица Проданова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Д-р Росица Проданова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2023 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП № КП-06-НП4-36 по конкурс „Българска научна периодика – 2023 г.”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVI, КНИГА 1 – 2023

СЪДЪРЖАНИЕ

Мариам Восканян

Фондовата система за пенсионно осигуряване в Армения: проблеми, перспективи за развитие и роля за ръста на икономиката /3

Мария Павлова, Райна Петрова

Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите /27

Корделия Омодеро

Данъчно облагане на информационните и комуникационните технологии и данъчните приходи в слабо развита икономика /46

Константин Колев, Мая Цоклинова

Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС /62

Русалин Русалинов

Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност /85